

**ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ**

16 0 0

9. Перейти на пункт 4.

10. Оптимальний розв'язок знайдено.

Оскільки всі $\Delta_j \geq 0$, тому базисний розв'язок оптимальний. Задану розв'язано. Оптимальний розв'язок такий:

$$X_{opt} = (0, 0, 30); F_{max} = 16 * 30 = 480.$$

Після виконання кожного кроку симплексного методу результати записуємо в симплекс-таблицю.

Створену М-книгу можна використовувати для розв'язування інших задач лінійного програмування. Для цього потрібно в документі внести зміни, які відповідають формулюванню задачі лінійного програмування.

Висновок. За допомогою М-книг можна розв'язувати задачі лінійного програмування та аналізувати кожний крок симплексного методу, що дає змогу краще засвоїти майбутнім фахівцям з інформатики методи розв'язування задач лінійного програмування.

У вигляді М-книг можна реалізувати інші методи розв'язування задач лінійного програмування, а саме: модифікований симплексний метод, метод штучного базису та двоїтий симплексний метод, а також методи наближеного розв'язування алгебраїчних, диференціальних та інтегральних рівнянь.

1. Ануфрієв І.Е., Смирнов А.Б., Смирнова Е.Н. *MATLAB 7*. – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 1104 с.

2. Жалдак М.І. *Основи теорії і методів оптимізації: навчальний посібник* / М.І. Жалдак, Ю.В. Триус. – Черкаси: Брама-Україна, 2005. – 608 с.

3. Лазарев Ю.Ф. *MATLAB 5-х*. – К.: БНУ, 2000. – 384 с.

4. Катренко А.В. *Системний аналіз об'єктів та процесів комп'ютеризації*. – Львів: Новий світ, 2003. – 424 с.

5. Цегелик Г.Г. *Лінійне програмування*. – Львів: Світ, 1995. – 252 с.

6. Чемерис А. *Методи оптимізації в економіці: навчальний посібник* / А. Чемерис, Р.Юринець, О. Мишишин. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013

УДК 378(075.8)

Тетяна Федірчик, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

**ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ**

У статті автор аналізує погляди вчених на проблему професійно значущих якостей педагога; розкриває сутність професійно значущих якостей викладача вищої школи та обґрунтовує їх як особистісну складову його педагогічного професіоналізму.

Ключові слова: викладач вищої школи, педагогічний професіоналізм, професійно значущі якості.

Літ. 18.

Татьяна Федирчик, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики и методики начального образования
Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича

**ПРОФЕСИОНАЛЬНО ЗНАЧИМЫЕ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ КАК
ЛИЧНОСТНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФЕСИОНАЛИЗМА**

В статье автор анализирует взгляды ученых на проблему профессионально значимых качеств педагога; раскрывает сущность профессионально значимых качеств преподавателя высшей школы и обосновывает их как личностную составляющую его педагогического профессионализма.

Ключевые слова: преподаватель высшей школы, педагогический профессионализм, профессионально значимые качества.

Tetyana Fedirchuk, Ph.D. (Pedagogic) Docent of Pedagogic and Methods of Primary Education
Chernivtsy National University by Y. Fedkovych

**PROFESSIONALLY IMPORTANT AS A TEACHER OF HIGH SCHOOL AS PART
OF HIS PERSONAL TEACHING PROFESSIONALISM**

The article examines the views of scientists on the problem professionally important qualities of a teacher, reveals the essence of professionally significant qualities of the teacher of high school and justifies them as

part of his personal teaching professionalism. The article analyzes the views of scientists on the problem of professionally important qualities of a teacher, reveals the essence of professionally significant qualities of the teacher of high school and justifies them as a part of his personal teaching professionalism. The article analyzes the views of scientists on the problem of professionally important qualities of a teacher, reveals the essence of professionally significant qualities of the teacher of high school and justifies them as a part of his personal teaching professionalism.

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

професійних завдань науково-педагогічної діяльності в нових умовах, що вимагають надання якісних освітніх послуг. Однією з умов забезпечення якісної підготовки фахівця у вищому навчальному закладі багато учених, практиків та організаторів освіти розглядають особистість педагога, зокрема викладача вищої школи. Так, І. Зимня справедливо відзначає, що “педагог як суб’єкт педагогічної діяльності є сукупністю, сплавом індивідуальних, особистісних, власне суб’єктивних якостей, адекватність яких вимогам професії забезпечує ефективність його праці” [7, 165]. Саме особистість педагога, його професійно значущі якості певним чином впливають на ефективність навчально-виховного процесу, що в свою чергу забезпечує якість освітніх послуг, які надаються вищими навчальними закладами. Відповідно актуальним на сучасному етапі розвитку вищої школи є дослідження особистісної складової педагогічного професіоналізму викладача, а саме, професійно значущих якостей, їх сутності та шляхів формування на етапі становлення молодого викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток особистості педагога, як науково-практичну проблему, на різних історичних етапах досліджувало багато вчених-класиків та сучасників: А. Дістервег, Я. Коменський, К. Ушинський, що стояли у витоків педагогічної теорії, високо оцінювали роль особистості вчителя в справі навчання та виховання підростаючого покоління; Н. Левітін, Л. Раскін, С. Рубінштейн, Б. Ананьєв вивчали особисті якості педагога; Н. Кузьміна, В. Сластьонін, А. Щербаков досліджували формування професійно значимих якостей викладача; Ю. Бабанський, А. Маркова пропонували класифікацію професійно особистісних якостей педагога. Науковий феномен “педагогічний професіоналізм” вихователя-вчителя-викладача дослідила Н. Гузій, однак системних досліджень структурних компонентів педагогічного професіоналізму викладача вищої школи, зокрема його професійно значущих якостей не здійснено, оскільки вивчалися лише окремі аспекти даної проблеми.

Відповідно **метою публікації** є розкриття сутності та компонентів професійно значущих якостей викладача вищого навчального закладу як особистісної складової його педагогічного професіоналізму з точки зору сучасних вимог до національної системи вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи актуальні проблеми освітньої галузі, зокрема вимоги до науково-педагогічних працівників, вчені В. Кремень, В. Луговий,

В. Семиченко, Ж. Таланова [3, 75 – 83] відзначають серед недоліків, що склалися в освітній практиці, недостатнє врахування особистісного чинника у формуванні та розвитку викладача для підвищення якості професійного навчання, пропонуючи одним із заходів організацію системи неперервного професійного розвитку та саморозвитку через створення методичних служб в освітніх установах, які б розробляли та впроваджували заходи щодо формування позитивного іміджу педагогів і розвитку їх професійно-значущих особистісних якостей, “надання педагогічним і науково-педагогічним працівникам психологічної допомоги, використання тренінгових технологій” [3, 81].

Констатувальне дослідження, яке було проведене нами у вигляді опитування 772 студентів-магістрів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича дозволяє стверджувати, що 96,1 % опитаних респондентів вважають, що на ефективність педагогічного процесу у ВНЗ впливає рівень професійно-значущих якостей; 87,3 % стверджують, що викладач обов’язково повинен працювати над формуванням і розвитком цих якостей та власного індивідуального іміджу; 79,5 % “образ” навчального закладу, кафедри та навчальної дисципліни сприймають через особистісно-професійні якості викладачів, з якими вони працювали протягом професійного навчання.

Професійно значущі якості педагога є стрижнем, ядром, основою формування і розвитку таких складових педагогічного професіоналізму педагога, як його фахово-педагогічної компетентності, професійно-педагогічної майстерності та індивідуального іміджу.

Професійна діяльність педагога вимагає від нього не лише ґрунтовних теоретичних знань і методів викладання дисципліни, якої він навчає, але й наявності професійно значущих якостей, що впливають на забезпечення успішності та ефективності самого педагога в професії. На сучасному етапі існує достатня кількість професіограм, де визначені якості особистості, які відіграють визначальну роль в професійній діяльності педагога.

На основі застосування історичного підходу до аналізу означених вимог, можна простежити зміни у вимогах до педагога, зокрема розширення їх діапазону щодо професійно значущих якостей. Більшість учених-практиків (А. Дістервег, Я. Коменський, К. Ушинський та ін.), які стояли у витоків педагогічної теорії, надавали визначальної ролі особистості педагога у справі навчання та виховання.

Так, А. Дістервег серед якостей “справжнього” педагога відзначав спрямованість на істину та добро [5, 74]; Я. Коменський характеризує вимоги до педагога, звертає увагу на те, що вони є “душа і серце виховання, тому вони поставлені на почесному місці; їм вручена почесна посада, вище якої нічого не може бути під сонцем”. Відповідно, на думку вченого, педагогу повинні бути притаманні такі якості, як: “відданість і любов до своєї справи”, “освіченість”, “чуйність”, “релігійність”, “висока моральність, чесність”, “ентузіазм та енергійність” та ін. [13, 322 – 330]; К. Ушинський, розглядаючи педагогічну діяльність як “мистецтво саме об’ємне і складне, саме високе і саме необхідне із усіх мистецтв”, зазначає, що воно вимагає від педагога, крім знань, наявності здібностей і спрямованості до ідеалу, який “вічно досягається і ніколи повно недосяжний: до ідеалу досконалої людини”. Педагогічна діяльність – це перше і найвище мистецтво тому, що вона прагне практично “задовольнити найвеличнішу з потреб людини і людства – їх прагнення до самої людської природи” [11, 429].

Педагогічні погляди вчених та громадських діячів другої половини XIX століття засвідчують, що здійснювалося вивчення впливу особистісних якостей педагога на результативність навчання і виховання. Разом із тим, можна констатувати, що для даного періоду розвитку педагогічної думки, як і на попередньому залишається основним виокремлення вченими (Н. Бунаков, П. Каптерев, Н. Корф, П. Лесгафт та ін.) лише окремих якостей особистості педагога на основі власного педагогічного досвіду, а не проведення наукових досліджень.

Зокрема, П. Каптерев відзначав, що для здійснення навчання і виховання важливими є “спеціальні педагогічні особливості”, серед яких виокремлював наукову підготовку та особистісний педагогічний талант [8]; аналізуючи власний досвід, Н. Бунаков виділяв такі якості педагога: живе ставлення до справи, гуманність, справедливість, повага до роботи і енергія у праці, вважаючи, що прояв названих якостей педагога знаходить своє відображення у душі вихованців та сприяє тому, вони переходять до тих, кого виховуємо і навчаємо [4, 244 – 253].

Для наступного періоду (кінець XIX – початок XX століття) характерним є поява наукових досліджень взаємозв’язку праці з особливостями особистості. Праці Д. Журавського, Н. Киреева, В. Михайловського та інших учених засвідчують перші спроби вивчення взаємозалежності результатів праці від вихідних якостей

професіонала та можливості розвитку їх у процесі професійної діяльності [9].

На особистісні якості педагога вказував А. Макаренко, який у системі педагогічної майстерності надавав їм одну з визначальних ролей. Говорячи про педагога вчений-практик зазначав: “...в кожний момент своєї діяльності він повинен бути перед вихованцем... з оголеною власною особистістю, і його робота не є що інше, як витрачання його особистості”. Вітчизняний педагог-класик коротко характеризував цю позицію так: “Педагог повинен бути просто людиною” [14, 334].

Аналіз розвитку освіти на початку XX століття дає підстави стверджувати, що спеціальні дослідження особистісних якостей педагога розпочалися тільки у 20 – 30-ті роки, оскільки у психолого-педагогічних поглядах вчених (Н. Левітін, Л. Раскін, С. Рубінштейн та ін.) спостерігаються висновки про вплив особистісних якостей педагога на освітній процес, які зроблені на основі експериментальних досліджень.

На початку 30-х років Б. Ананьєв зробив спробу вивчення якостей, які необхідні педагогу для успішної професійної діяльності [1]. Даний період характеризується виникненням наукового підходу, відповідно якому при визначенні професійно значущих особливостей особистості, вчені виходили з вимог професії, а не з природи індивідуальності. Однак, у зарубіжній психології в 30 – 40-і роки звертається увага на те, що вивчення окремих якостей особистості в системі професійної діяльності є недостатнім, що призвело до переходу до характерологічного опису, який дозволяв цілісно оцінити особистість професіонала.

Свій подальший розвиток означена проблема знайшла в педагогічних і психологічних дослідженнях 50 – 70-х років, які здійснювали вчені: Ю. Бабанський, Ф. Гोनоблін, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, А. Щербаков та ін.

Вчена Н. Кузьміна зазначала, що доцільно формувати цілісний “ансамбль” якостей педагога, який відповідав би вимогам професійної діяльності та забезпечував би легке оволодіння нею й досягнення високих показників у результаті її реалізації. Даний “ансамбль” дослідниця педагогічної діяльності називає педагогічними здібностями, виділяючи серед них: педагогічну спостережливість, педагогічну увагу, вимогливість як якість характеру, педагогічний такт, розподіл уваги, організаторські здібності тощо [10, 27].

Ю. Бабанський запропонував власну класифікацію професійно значущих якостей особистості педагога, яка включала групи:

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

особистісні якості (потреба працювати з дітьми; ідейно-політичний і культурний світогляд, наполегливість у роботі; педагогічне орієнтування, мобільність, відчуття нового, педагогічний такт; вимогливість до себе й інших); якості, пов'язані з навчальною діяльністю (знання предмету; уміння оцінювати якість знань, уміння і навиків; уміння планувати роботу, здійснювати розвиток мислення, формування інтересу; уміння ефективно виконувати план, здійснювати міжпредметні зв'язки, індивідуальний підхід, формувати навик навчальної праці; знання психолого-педагогічних основ навчання); якості, пов'язані з виховною роботою педагога (уміння оцінювати результати; планування виховної роботи, індивідуальний підхід у вихованні, єдність дій педагога і батьків; знання психолого-педагогічних основ виховання [2, 73]. Однак, на основі аналізу даних груп якостей, зазначаємо, що, на нашу думку, виходячи з сучасних підходів до аналізу професійної діяльності педагога, лише перша група складає перелік професійно значущих якостей, а друга і третя представлені більше переліком професійних знань та умінь, що з нашої точки зору є показниками педагогічної компетентності.

Значну увагу у своїх дослідженнях вивченню різноманітних якостей особистості педагога приділяє вчений В. Слассьонін, який, зокрема, вказував на те, що професійно значущі якості формуються і розвиваються в загальній структурі якостей, ставлень і дій особистості педагога як суб'єкта педагогічної діяльності та являють собою "синтез різноманітних здібностей якостей розуму, відчуттів і волі" [18, 22].

Доцільним, з нашої точки зору, є відзначення того, що навіть у найбільш передових наукових працях зазначеного періоду значна увага приділялася все-таки ідейно-політичній спрямованості педагога, що безумовно пов'язано з тодішньою суспільно-політичною ситуацією. І лише подальші зміни в політичній та соціально-економічній ситуації, взяття курсу на деідеологізацію освіти сприяли розповсюдженню ідей гуманістичної освітньої парадигми (Р. Бернс, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.). Представниками даного наукового напрямку до пріоритетних якостей особистості педагога відносять: позитивну "Я-концепцію педагога", довіру до людини, відчуття власної цінності; особистісну зрілість, соціальну відповідальність, емоційну стабільність, впевненість у своїх силах, життєрадісність; ширість і відповідальність поведінки, готовність до функціонально-рольової та особистісної взаємодії; здатність до емпатії,

готовність почути іншу людину; відкритість у ставленні до інших, готовність до розкриття власних цінностей і поглядів; позитивне сприйняття іншого таким, яким він є, повага до позиції того, кого навчають, віра в його сили і можливості; володіння стилем неформального, легкого особистісного спілкування, установка на створення позитивного середовища тощо.

В умовах гуманізації освітнього середовища широкого розповсюдження набули дослідження А. Маркової [15], де вчена виокремила такі якості педагога: педагогічна ерудиція (запас сучасних знань, які педагог гнучко застосовує при розв'язанні педагогічних задач); педагогічне цілепокладання (потреба в плануванні своєї праці, готовність до зміни завдань залежно від педагогічної ситуації; здатність педагога виробляти педагогічні цілі на основі синтезу цілей суспільства і особистісних цілей); педагогічне мислення (аналіз педагогічних ситуацій, виявлення прихованих особливостей педагогічної діяльності, встановлення причинно-наслідкових зв'язків); педагогічна інтуїція (швидке, миттєве прийняття педагогічного рішення із урахуванням передбачення подальшого розвитку ситуації без розгорнутого свідомого аналізу); педагогічна імпровізація (знаходження неочікуваного педагогічного рішення і його миттєва реалізація, співпадання процесів створення і застосування при їх мінімальному розриві); педагогічна спостережливість, зіркість, педагогічний слух (розуміння сутності педагогічної ситуації за зовнішніми незначними ознаками і деталями, проникнення у внутрішній світ того, хто навчається за незначними елементами його поведінки, здібність за рухами "читати" людину); педагогічний оптимізм (підхід педагога до вихованців з оптимістичною гіпотезою, з вірою в його можливості, резерви особистості, здатність побачити в кожному позитивне, на що можна опертися); педагогічна винахідливість (уміння гнучко перебудовувати педагогічну ситуацію, надавати їй позитивного емоційного тону, позитивну і конструктивну спрямованість); педагогічне передбачення, прогнозування (уміння передбачати поведінку й реакцію учасників педагогічної ситуації до її початку чи до завершення, прогнозувати власні та чужі труднощі); педагогічна рефлексія (звернення свідомості педагога на самого себе, врахування уявлень тих, хто навчається про його діяльність і уявлень про те, як педагог розуміє своїх вихованців) [15, 20 – 24].

Починаючи з 90-х років ХХ століття у працях (Т. Іванової, В. Журавльова, Л. Мітіної, В. Симонова

ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

та ін.), які були присвячені вивченню професійно значущих якостей педагога, простежується тенденція до їх групування. За основу систематизації вчені беруть різні критерії.

Вчена Л. Мітіна, при виокремленні інтегративних характеристик, базується на комбінуванні особистісних якостей таких, як педагогічна спрямованість, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення, педагогічний такт та педагогічна рефлексія [17].

В. Журавльов поділяє якості педагога на такі групи: інтелектуальні якості (володіння усним і писемним мовленням, готовність до самовдосконалення, самокритичність, спокій, гострота розуму, почуття гумору, добра пам'ять, ерудиція); світоглядні якості (бажання навчати, любов до професії, чесність, наявність професійної позиції, прагнення віддаватися у процесі діяльності); психотипологічні якості (воля, спостережливість самовладання, саморегулювання, витримка, врівноваженість, сміливість, стійкість, толерантність); екстравертовані якості (альтруїзм, доброзичливість, комунікативність, милосердя, ніжність, справедливість, повага до людини, емпатійність) [6].

На основі вивчення різних класифікацій професійно значущих якостей педагога, спостерігається тенденція до виділення їх за групами, які відображають якості, що закладені в особистості від природи, є наслідком освіти та виховання й вироблені у процесі професійної діяльності педагога, набуття ним досвіду. Саме тому, близьким до нас є підхід, який проглядається у роботах Б. Ананьєва, В. Мерліна, В. Шепеля, які поділяють якості особистості на три групи з точки зору їх природної обумовленості і з позицій змін якостей особистості у процесі її розвитку. Першу групу складають природні якості як сформовані здібності, що обумовлюють ефективність педагогічної діяльності; до другої групи входять якості, які сформувалися внаслідок навчання і виховання особистості педагога, його професійного становлення, а до третьої групи належать якості, які здобув педагог у процесі професійної діяльності та набуття досвіду [1; 16].

Відповідно до сутності професійної діяльності викладача вищого навчального закладу, що здійснює науково-педагогічну діяльність, вважаємо за можливе застосування даної класифікації професійно значущих якостей у системі його педагогічного професіоналізму.

Отже, під "професійно значущими якостями викладача вищої школи" розуміємо сукупність особистісних якостей, що закладені від природи, сформовані під час професійного становлення викладача в умовах магістратури, аспірантури та

розвитку в процесі науково-педагогічної діяльності, які виступають суб'єктивним фактором, що впливає на успішність виконання професійної діяльності та її результативність у вищій школі.

Проаналізовані дослідження вищезгаданих учених щодо визначення професійно значущих якостей засвідчують, що запропоновані авторами класифікаційні моделі чи професіограми досить часто є статичними, а якості, які виділені, неможливо продіагностувати. Нами помічено, що значна частка досліджень, які присвячувались визначенню професійно значущих якостей, відображають особливості тих історичних та соціально-економічних умов функціонування системи освіти, за яких вони були проведені.

З метою визначення професійно значущих якостей викладача вищої школи, ми застосували метод ранжування. Спочатку нами, на основі аналізу вищезгаданих досліджень, був складений перелік професійно значущих якостей викладача вищої школи (76 позицій). Основними критеріями відбору даних якостей для переліку була їх об'єктивність, тобто незалежність від суспільних умов, а також вимірюваність. В опитуванні взяли участь 983 викладачі вищих навчальних закладів (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівецький медичний університет, Буковинська державна фінансова академія) та 1356 магістрантів цих закладів.

Як результат, за сукупністю виборів, нами виділені професійно значущі якості викладача вищої школи за групами: *природні якості*: комунікабельність (здатність легко налагоджувати спілкування з людьми); емпатія (здатність співпереживати, співчувати, ставити себе на місце іншої людини); рефлексія (здатність зрозуміти себе та іншу людину); креативність (здатність до продукування нових ідей, схильність до нетипового мислення при вирішенні різних ситуацій, швидкого знаходження рішень у проблемних ситуаціях); організаторські здібності (здатність захопити, повести за собою, організувати діяльність інших).

За умови відсутності вищезазначених якостей-здібностей викладача може компенсувати їх набутими визначеними вміннями і навичками. Наприклад, через формування й розвиток у себе умінь та навичок конструктивного спілкування, емпатійного слухання інших, співпереживання, рефлексивного ставлення до власної діяльності. Якщо у викладача відсутні природжені професійно значущі якості, їх можна набути в процесі професійного навчання, або в умовах науково-педагогічної діяльності через формування відповідних умінь та навичок.

**ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ
ЯК ОСОБИСТІСНА СКЛАДОВА ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ**

Якості, набуті в результаті професійного навчання та виховання: ерудованість (володіння широким спектром знань); толерантність (терпіння, терпимість до чужої думки, поблажливе ставлення до інших, в основі якого є розуміння та повага); активна позиція (стійка система ставлення викладача до дійсності, небайдужість до того, що відбувається, бажання проявити себе); цілеспрямованість (наявність чітко визначеної мети, прагнення до її досягнення); оптимізм (життєрадісне світосприйняття, при якому викладача вірить в успіх, досягнення мети, позитивне ставлення до нього тощо).

Якості сформовані в процесі професійної діяльності та набуття досвіду: вимогливість, побудована на справедливості та об'єктивності; професійна спрямованість, як систему мотивів (переконань, схильностей, інтересів), що визначають поведінку викладача в процесі науково-педагогічної діяльності; педагогічна тактовність як якість, що характеризує особливості педагогічного впливу, взаємостосунки з колегами, студентами, керівниками; позитивне ставлення до різних видів науково-педагогічної діяльності (викладацької, наукової, методичної, виховної, організаційної); готовність до саморозвитку.

Висновки. Аналізуючи професійно значущі якості викладача вищої школи в структурі його професіоналізму, зазначаємо, що вони є тим стрижнем, на якому базуються інші компоненти, адже, професіоналізм людини є не лише досягнення нею високих професійних результатів, не лише продуктивність праці, а насамперед її внутрішнє ставлення до діяльності, стан її особистісних якостей і тому, оцінюючи професіоналізм викладача, необхідно аналізувати рушійні сили людини у професії, які внутрішні ресурси добровільно чи за внутрішньою потребою вона вкладає у свою працю.

1. Ананьев Б.Г. *Избранные психологические труды: в 2 т.* – М.: Педагогика, 1980. – Т. 2. – 339 с.

2. Бабанский Ю.К. *Избранные педагогические труды* / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1989. – 558 с.

3. Біла книга національної освіти України /

Т.Ф. Алексеевко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та ін.]; за заг. ред. акад. В.Г. Кременя; НАПН України. – К.: Інформаційні системи, 2010. – 342 с.

4. Бунаков Н.Ф. *Идеалы и средства нравственного воздействия школы и воспитания учащегося обучения на учителей* / Н.Ф. Бунаков. – М.: Педагогика, 1990. – С. 244 – 253.

5. Дистервег А. *Избранные пед. сочинения* / А. Дистервег. – М.: Учпедгиздат, 1956. – 374 с.

6. Журавлев В.И. *Основы психологической конфликтологии* / В.И. Журавлев. – М.: Просвещение, 1995. – 246 с.

7. Зимняя И.А. *Педагогическая психология* / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 1999. – 384 с.

8. Каптерев П.Ф. *Дидактические очерки. Теория образования* / П.Ф. Каптерев // *Изб. пед. соч.* – М.: Педагогика, 1982. – 704 с.

9. Климов Е.А. *Введение в психологию труда* / Е.А. Климов. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 349 с.

10. Кузьмина Н.В. *Формирование педагогических способностей* / Н.В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1962. – 98 с.

11. Латышина Д.И. *История педагогики (история образования и педагогической мысли)* / Д.И. Латышина. – М.: Гардарики, 2003. – 603 с.

12. Левківський М.В., Микитюк О.М. *Історія педагогіки* / За заг. ред. М.В. Левківського. – Харків: "ОВС", 2002. – 240 с.

13. Лордкипанидзе Д.О. *Ян Амос Коменский (1591 – 1670)* / Д.О. Лордкипанидзе. – М.: Педагогика, 1970. – 440 с.

14. Макаренко А.С. *О воспитании* / А.С. Макаренко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.

15. Маркова А.К. *Психология труда учителя* / А.К. Маркова. – М.: просвещение, 1993. – 192 с.

16. Мерлин В.С. *Психология индивидуальности* / В.С. Мерлин. – М. – Воронеж: НПО "МОДЕК", 1996. – 445 с.

17. Митина Л.М. *Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы)* / Л.М. Митина. – М.: Дело, 1994. – 216 с.

18. Слостенин В.А. *Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки* / В.А. Слостенин. – М.: МГЗПИ, 1976. – 160 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013

